

Litteratur og Kritik.

Joh. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarchivet, indeholdende Bidrag til Danmarks Historie af utrykte Kilder. Kjøbenhavn, 1871. 1 Commission hos C. A. Reitzel.

Da Geheime-Archivaren, nuværende Conferentsraad Wegener, 1852 udgav 1ste Hefte af Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearchiv, skete der derved et Skridt af ikke ringe Betydning for den nationale Historieforskning. Forhænge-
 t blev draget tilside for en Institution, der ikke for Intet havde ført sit Tilnavn af Geheime, og der blev givet Offentligheden en Adgang til at kontrolere Arbeidet i et af Hovedværkstederne for den Videnskab, af hvilken Folkeanden især maa kræve Bistand, naar det gjælder om Opmuntring og Styrkelse i Modgangens Dage. Vi see derfor ogsaa tidligere Anmeldere i dette Tidsskrift og det saa kompetente Dommere som afdøde Conferentsraad Werlauff (N. hist. Tidssk. VI) og Provst Dr. Becker (Hist. Tidssk. 3 R. VI) ytre deres Glæde og Tak for en saa værdifuld Berigelse af vor historiske Literatur.

Men ogsaa en anden mere middelbar Betydning synes disse Aarsberetninger at have faaet ved at have givet Stødet til og Forbilledet for lignende Foretagender fra andre Sider. Vi sigte herved til Aarsberetninger og Meddelelser fra det kgl. Bibliothek (begyndt 1865), til Meddelelser fra det norske Rigsarchiv, indeholdende Bidrag til Norges Historie af utrykte Kilder (ligeledes begyndt 1865), og nu endelig til det i Overskriften anførte Arbeide. De to første af disse ville være Tidsskriftets Læsere velbekjendte for deres righoldige Oplysninger, og det Samme vil uden Tvivl blive Tilfældet med det sidstnævnte, der hvor berettigede Indberetninger vi end troe

at burde fremsætte, dog beholder den utvivlsomme Hovedfortjeneste at give Anvisning paa hidtil alffor lidet benyttede historiske Kilder.

Medens nemlig henfarne Tider i en Stats Historie egentlig kun saae Beretningen om de omhandlede Regenters Levned og Tildragelser, har en nyere og bedre Erkjendelse indseet, at Hovedsagen maatte være Beretningen om Folkets Liv og Skjæbne. Hvorledes dette Folk led og stred, seirede og blev beseiret, sank hen og reiste sig igjen, hvorledes det blev paavirket af de Ledende og Fremragende, snart til Fald og snart til Storhed, hvorledes Samfundets enkelte Lag i Høihed og i Ringhed snart sukkede under Dagens Byrde, snart løftede Hovedet i Medgangens Berusning, lutret eller forhærdet af Lykkens Medbør eller af de onde Tider, — disse og lignende Emner turde for Nutiden være de væsentlige Opgaver i historisk Henseende. At herved de økonomiske Spørgsmaal blive et Moment af den mest indgribende Betydning, behøver neppe nogen Paavisning, og det turde maaske ogsaa være bekjendt, at den engelske Regering i Erkjendelse heraf stillede en af Rigsarchivets Embedsmænd i to Aar (1862—64) til Raadighed for Professor Rogers under hans Arbeide over Priserne i Middelalderen. Og hvad vort eget Fædreland angaaer, vil — for kun at nævne Exempler — vanskeligt Nogen kunne miskjende, hvilken væsentlig Andeel de gode Kaar have i vor gamle Adels glandsfulde Optræden under Frederik II og i Christian IV's første Dage, ligesaa lidt som en virkelig Forstaaelse af Enevældens første Tid ret vel kan tænkes uden Øie for dens Baggrund af Landets forsmædelige Nød. Men i denne som i flere andre Henseender har vor historiske Videnskab hidtil ikke seet sig istand til at følge den Udvikling, som Tiden har gennemlevet, og der kræves her som andetsteds Arbeide og tungt Arbeide; thi det er fra Archivernes Dyb og af disses spredte Korn, Malmen maa hentes op og bearbejdes.

Under disse Omstændigheder maa det følgelig modtages med den mest taknemlige Paaskjønnelse, naar der fra det

Offentliges Side gjøres Skridt til at lette Adgangen til et af de Steder, hvor Hovedmassen af disse Kilder findes bevarede. Et saadant er for vort Vedkommende Rentekammerarchivet, og Ministeriet for Kirke- og Skolevæsen har som Overbestyrer af denne Stiftelse indlagt sig en høj Grad af Fortjeneste ved at fremme og støtte det Foretagende, hvoraf nu det første Hefte foreligger.

Men som det desværre saa ofte gaaer, har Udførelsen ikke ganske naaet Tanken. Denne vil findes udtrykt i det af Ministeriet opstillede Program, der findes angivet i Fortalen, og som henviser Udgiveren til Aktstykker, der indeholde nye Oplysninger, til Registraturer og til mere eller mindre sammenarbejdede Udsigter over enkelte Institutioners Udvikling. At Hovedvægten her maa falde paa de to sidstnævnte Klasser, er indlysende, da den første er holdt i saa almindelige Udtryk, at saa at sige ethvert utrykt Aktstykke med en nogenlunde god Villie kan komme ind derunder, foruden at det, forsaavidt det er af nogen virkelig Betydning, i Almindelighed med Lethed vil kunne blive optaget i Danske Magazin, Danske Samlinger, Kirkehistoriske Samlinger eller andet lignende Sted. Den sidst anførte Klasse synes nærmest at maatte falde sammen med de større sammenhængende Rækker af Aktstykker, der udgjøre Hovedmassen i de øvrige omtalte Aarsberetninger, ogsaa dem fra Geheimearchivet, hvis gamle Instruktioner¹⁾ og eiendommelige Stilling som «Huusarchiv» forbyder Udgivelsen af saadanne Stykker, som nævnes under det andet Punkt.

Spørges der imidlertid om Publikums Tarv og Trang, vil det ikke være tvivlsomt, at det netop er slige Registraturer, der allermost gjøres fornødent. Jo mere selvstændig Forskeren er, — og det er den selvstændige Forskning, der har den største Adkomst til at finde Opmuntring, — desmindre vil han finde sig tilfredsstillet ved en Arbeidsmethode, hvor det væsenligst beroer paa vedkommende Archiv-Officiant, hvad den Søgende faaer at see. Tidt vil

¹⁾ Jvf. f. Ex. Bruun: Fr. Rostgaard og hans Samtid. II. 38.

han næppe selv være istand til klart at betegne, hvad han egentligt ønsker, da han jo ikke veed, hvad Brugbart der forefindes, og ligesaa ofte vil den, til hvem han er henvist i Archivet, selv med sin bedste Villie ikke være istand til at opfatte, hvad der netop i det omhandlede Spørgsmaal er Hovedpunktet. Uden engang at tage Hensyn til det ikke uhørte Tilfælde, at den paagjældende Officiant mangler tilstrækkeligt Overblik over de ham betroede Samlinger, vil det være indlysende, at baade Tid og Arbeide gaae til Spilde paa begge Sider ved en slig famlende Benyttelse.

I Modsætning hertil vil den Forsker, der har brugbare Fortegnelser til sin Raadighed, selv være istand til at angive, hvad han ønsker at see, til Lettelse saavel for Archiv-Personalet, som for sig selv, der ikke nødsages til at gjennemgaae forelagte Sager, som kun lidet fremme hans Formaal. Og han vil fremfor Alt kunne overbevise sig om, at Intet er undgaaet ham, som virkeligt var hans Opmærksomhed værd.

Men de Overordnede i Administrationen og den historiske Forsker ere ikke de eneste, til hvem Samlingens Foresatte staaer i Forhold, og hvem han skylder Regnskab. Den hele samlede Almenhed vil mangen Gang for sin egen Interesses Skyld være tvungen til at søge efter Oplysninger, som alene haves i Archiverne. Lovgiveren, Embedsmanden, Sagførereren og Alle, hvis Velfærd berøres af disses Virksomhed — og Enhver kan høre til disses Tal — ville stadigt være i Forlegenhed for Oplysninger, som en Veiledning til at kjende Archivernes Indhold vilde kunne give Anvisning paa. Han er, som Forholdet nu stiller sig, nødsaget til at besøge Kjøbenhavn, og der — takket være den Decentralisation, for hvilken Udgiveren af den her anmeldte Bog faktisk fører Ordet, — gaae sin Rundgang til Archiverne og af disses Foresatte udbede sig de Oplysninger, han tiltrænger. Geheime-Archivet er det Sted, hvortil han først og naturligst søger; men findes det Forlangte ikke der, vil han som oftest staae raadløs og hjælpeløs eller opgiver maaskee videre Efterforskning.

Altsaa: enten en fuldstændig Centralisation, saaledes som den længe før Hr. Capitain Grundtvigs Tid har været tilstræbt, eller offentliggjorte Registraturer.

Det er ikke her vor Opgave nærmere at undersøge dette Alternativ og dets praktiske Gjennemførelse, hvad der lige saa lidt vilde stemme med Anmelderens Forhold som med dette Tidsskrifts Formaal; men at vi kun have udtalt en erkjendt Sandhed, vil Enhver vide, der har fulgt med Udviklingen af de derhen hørende Forhold i de Lande, hvor Spørgsmaalet har været sat i Bevægelse.

Gaae vi altsaa ud fra de ovenfor hævdede Anskuelser, vil Hr. Grundtvigs Publikation ikke kunne frikjendes for at have forfeilet Maalet. Af Registraturer findes der nemlig aldeles ingen; thi det Par Forsøg i denne Retning, som efter Fortalens Ord findes i de to Stykker med Svenske Ordre og om Kong Frederik II's Frieri, ere af den Slags Arbejder, der kunne have megen Interesse som udfyldende den almindelige Registratur, men ere i Mangel af denne kun Afhandlinger af samme Art som f. Ex. Waitz's om Grev Gerhard i Nordalbingische Studien V og VI.

Men selv om vi slaae af paa Fordringerne og noies med en beskednere, relativ Maalestok, kunne vi ikke erkjende, at der her foreligger en virkelig tilfredsstillende Løsning af Opgaven. Denne maatte, eftersom vi her have med et Archiv at gjøre, hvis væsenligste Formaal dog er at gaae sin overordnede Myndighed til Haande ved at opbevare dennes Papirer og deraf fremskaffe de Oplysninger, som Forretningernes Medfør kræver, hovedsageligt blive at holde Personalet bekjendt med og hjemme i det for vedkommende Styrelsesgren Centrale, det vil i det foreliggende Tilfælde sige med de økonomiske og kameralistiske Forhold gennem de vexlende Tider. Den Tid og Flid, der anvendes paa den trykte Aarsberetning, maa da fornuftigviis gaae i den samme Retning, og den historiske Videnskab vilde som bemærket yde slige Bestræbelser sin varmeste Tak. Men istedetfor at give noget Saadant har Udgiveren aftrykt nogle enkelte spredte Regnskaber, der kun ved et langt større Arbeide (jvf. Fortalens

Side 2) vilde kunne yde noget Heelt. En Eienlommelighed kunne vi her ikke forbigaae, den Udførlighed nemlig, der er anvendt paa Regnskaberne, hvis Oplysninger dog først ved at formes schematisk blive af virkelig Anskuelighed, medens derimod de meddelte Brevskaber, hvori netop den levende Personlighed ubevidst tegner sit Billed, ere aftrykte i Uddrag. Og ikke desmindre ville vistnok saa godt som Alle, der have gjennemgaaet den foreliggende Bog, finde, at netop disse Uddrag dog udgjøre den værdifuldeste Deel deraf, af den Grund nemlig, at Resten ikke formaaer at forme sig til en Heelhed for Læseren. At disse Stykker forøvrigt maae regnes til det reent Accidentelle i den paagjældende Samling, turde være et yderligere Tegn paa, at Sagen overhovedet er grebet feil an.

Af Frygt for at paadrage os Skinnen af at ville gjøre et i mange Henseender saa ønskeligt Værk mindre vel anskrevet, give vi Afkald paa at fremsætte enkelte andre Indvendinger. Dog maa det være os tilladt at udtale vor Forundring over den for en Forfatter, der opbryder ny Grund, besynderlige Lyst til at supplere trykte Værker, hvad der gaaer saa vidt, at Stykket 11 fremtræder som Supplement til Ældste danske Archivregistraturer, et Værk, der dog forhaabentligt endnu ingenlunde er afsluttet, hvorom Offentligheden idetmindste hidtil ellers ikke har modtaget nogen- somhelst Efterretning.

For ikke at misforstaaes skulle vi heller ikke berøre de aabenbare og skjulte Anker mod Geheime-Archivet, der hist og her dukke frem i Bogen, skjøndt de i Fortalens Side 2 synes at hæve sig til en aldeles uretfærdig Beskyldning. Kun maae vi tilstaae, at den hele Klage over Archiv-Kommissionens Færd forekommer os lige saa ufattelig som samme Kommission formodentligt vilde finde Udgiverens fuldstændige Ignoreren af den ministerielle Ordre af 31 December 1850.

Det gjør os ondt ikke at have kunnet udtale os med mere Anerkjendelse om Begyndelsen af et Arbeide, af hvis Fortsættelse vi love os meget. Det er os i Sammenligning hermed kun en tarvelig Tilfredsstillelse at kunne besvare Udgiverens

bekymrede Spørgsmaal S. LXXVI. Dokumenter, svarende til de opgivne Titler, findes nemlig der, hvor han efter Sagens Natur maatte søge dem og paa Forespørgsel vilde have fundet dem, nemlig i Geheime-Archivet, hvortil de selvfølgelig ere afleverede fra Marine-Ministeriet.

Frederik Krarup.

F. R. Friis: Historiske Efterretninger om den danske Adelsfamilie Rosensparre. Med Understøttelse af den Hjelmstjerne-Rosenkroneske Stiftelse. Kjøbenhavn 1872.

Skjøndt en ikke ringe Del af vore Historikeres Arbejde i den senere Tid har været rettet mod den gamle danske Adels Historie, henligger der dog, som bekjendt, store utrykte Materialier til den baade i Geheimearkivet og paa Bibliothekerne, som hidtil kun i en forholdsvis ringe Grad ere blevne benyttede, og da især de klevenfeldtske Stamtavler og Samlinger og «Breve til den danske Adels Historie». Forsaaavidt som det under vore litteraire Forhold vel maa antages at være forbundet med store Vanskeligheder at faae foranstaltet en ligefrem Textudgave af dette omfangsrige Stof, maa det ansees for en heldig Tanke at tage hver enkelt Adelslægt for sig og i en Bearbejdelse af dens Historie optage det væsentlige deraf, hvad enten man — som vel i visse Tilfælde kunde være muligt — vilde søge at lade det ejendommelige ved selve Slægten og dens Udvikling som en Ramme omgive de enkelte Personers Historie, eller man — hvad vel som oftest vilde være nødvendigt — vilde lægge Hovedvægten paa hver enkelt af disse Biographier. Kunde en saadan Række af Bearbejdelser gennemføres af kyndige Hænder, vilde man mindre løbe Fare for at optrykke det uvæsentlige, et Hensyn, som under vor historiske Litteraturs knappe Kaar synes at have afgjørende Vægt, og Arbejdet